

Lausunto

28.01.2025

Asia: VN/34869/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

LSKL on antanut lausunnon 27.6. aiemmin järjestetyllä lausuntokierroksella ja siinä esitetyt huomiot koskevat myös tätä luonnosesitystä. Lausunto luettavissa täällä:

<https://www.lskl.fi/lausunnot/paperittomien-terveydenhuollon-rajoittaminen-heikentaa-ihmisoikeuksia-ja-voi-lisata-kustannuksia/>

Nyt lausuttavana olevan luonnosesityksen perusteluita on kuitenkin muutettu edellisen lausuntokierroksen jälkeen merkittävästi, vaikka sisällöllisesti esitys on pääosin aiempaa vastaava. Edellisen luonnoksen pääasiallinen perustelu lakimuutokselle oli julkisen terveydenhuollon palvelujärjestelmän ja tätä kautta myös valtiontalouden kantokyvyn turvaaminen. Lausuntopalautteessa tähän suhtauduttiin kriittisesti, eikä sitä enää tuodakaan esiin uudessa esitysluonnoksessa. Nyt perusteluksi jääkin käytännössä pelkästään laittoman maassa oleskelun torjunta. Hallittua maahanmuuttoa säädellään kuitenkin varsin tehokkaasti etupäässä ulkomaalaislailla. Nyt haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten perus- ja ihmisoikeuksia halutaan kaventaa terveydenhuollon säädösten kautta, mitä ei voida pitää hyväksyttävänä.

Ihmisoikeusvaikutukset

YK:n ihmisoikeussopimusten perusteella valtioilla on velvollisuus turvata oikeus terveyteen yhtäläisesti kaikille alueellaan oleville henkilöille. Vuoden 2023 alusta voimaan astuneella lakimuutoksella paperittomat saivat oikeuden myös kiireettömään terveydenhuoltoon, millä pyrittiin turvaamaan Suomea sitovien ihmisoikeussopimusten ja kansallisen perustuslain velvoittama oikeus

välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin terveyspalveluihin sekä vastaamaan ihmisoikeussopimuksia valvovien toimielinten Suomelle antamiin suosituksiin.

Nyt lausuttavana oleva lakiehdotus heikentää perus- ja ihmisoikeuksia, mikä myös luonnoksessa tunnustetaan. Lakiehdotus heikentää varsinkin perustuslain 19.3 §:n toteutumista, mutta sillä voisi olla välillisiä vaikutuksia myös muiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Erityisesti YK:n TSS-sopimuksessakin turvattua oikeutta terveyteen ilman syrjintää ja täten myös perustuslaissa turvattua yhdenvertaisuusperiaatetta (PL 6 §). Niiden mukaan erilaiselle kohtelulle tulee olla hyväksyttävä tavoite, ja keinon ja tavoitteen on oltava toisiinsa nähden oikeasuhtaiset. Luonnoksessa ei kuitenkaan tehdä minkäänlaista arviota keinojen ja tavoitteiden oikeasuhtaisuudesta eikä myöskään tuoda ilmi hyväksyttävää perustetta paperittomien henkilöiden ja kansainvälistä suojelua hakevien asettamiselle eri asemaan terveydenhuolto-oikeuksien suhteen. Luonnoksen mukaan muutoksella pyritään siihen, että paperittomat poistuisivat maasta hakemaan hoitoa kotimaastaan tai pysyvästä asuinmaastaan. Esitysluonnoksessa ei kuitenkaan esitetä tutkimustietoa tai muitakaan perusteluita sille, että ehdotettu lakimuutos vaikuttaisi paperittomien henkilöiden maassaolon pituuteen. Päinvastoin luonnoksessa todetaan, että Ruotsin valtiokonttorin raportin (2016) mukaan muut tekijät kuin terveydenhuolto ratkaisivat myös sen, kuinka pitkään henkilö elää paperittomana.

Lapsen oikeudet

Lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta on kriittistä, että lapset on jätetty suunnitteilla olevan terveyspalveluiden rajaamisen ulkopuolelle. Esitysluonnoksen mukaan lakiehdotuksesta aiheutuvat lapsivaikutukset ovat kuitenkin ainoastaan negatiivisia ja se voisi toteutuessaan heikentää välillisesti lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Vaikka hoitoa voitaisiin antaa yksittäistapauksissa myös lapsesta huolehtivalle aikuiselle, jos hoitamatta jättäminen vaarantaisi vakavasti lapsen terveyden, asettaa kriteeri vakavasta vaarantamisesta kynnyksen hoidon myöntämiselle liian korkealle. Se on vastoin lapsen oikeuksien sopimuksen 18 artiklan ja perustuslain 19.3 §:n veloitetta, jonka mukaan julkinen vallan tulee tukea lapsen huolenpidosta vastaavien aikuisten mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Vanhempien ja muiden lapsille merkittävien aikuisten terveydellä ja terveyskäyttäytymisellä on huomattava vaikutus lasten terveyteen. Mikäli kyseinen lakiehdotus toteutetaan, tulee lapsiin kohdistuvia vaikutuksia seurata systemaattisesti ja erityisen huolellisesti, ja tarvittaessa on palattava aiempaan käytäntöön.

Aiemmin lausuttavana olleessa luonnosesityksessä oli lakiin kirjattuna se, että paperittomien lasten keskeneräinen hoito tulisi saattaa loppuun, vaikka lapsi tulisi täysi-ikäiseksi. Nyt lausuttavana olevassa luonnosesityksessä tästä ei säädettäisi enää lain tasolla, vaan kirjaus tästä löytyy ainoastaan esitysluonnoksesta. LSKL katsoo, että asiasta tulisi säätää edelleen laintasoisesti, eikä jättää asiaa vain esitöiden tasolla olevaksi maininnaksi.

Muita huomioita

Lakiehdotuksen vaikutukset kohdistuvat hyvin pieneen ja jo valmiiksi heikommassa asemassa olevaan ihmisryhmään. Lakiehdotuksen myötä tarve kiireelliselle hoidolle voi lisääntyä, mikä lisää paitsi kustannuksia, myös inhimillistä kärsimystä.

Lakiehdotuksen mukaan välttämätön kiireetön hoito annettaisiin yksilöllisen lääketieteellisen arvion perusteella myös niissä tilanteissa, kun hoito olisi ilmeisen kohtuutonta olla antamatta. Luonnosesityksessä on myös lueteltu esimerkinomaisesti erilaisia terveydellisiä tilanteita, joissa välttämätöntä kiireetöntä hoitoa tulisi antaa ja määritelty minkä laajuisena hoitoa näissä tilanteissa voitaisiin antaa. Tämä on kuitenkin ristiriidassa sen kanssa, että lain lähtökohtana on, että hoidon tarpeen arviointi perustuu yksilölliseen lääketieteen asiantuntijan tekemään lääketieteellisen arvioon. Lisäksi edellytys ilmeisestä kohtuuttomuudesta on varsin jyrkkä ja rajoittaa lääketieteen asiantuntijan harkintavaltaa tarpeettoman paljon.

On hyvä, että luonnosesityksen mukaan yksilöllistä lääketieteellistä tarvetta arvioitaessa otettaisiin huomioon myös henkilön kokonaistilanne - "eli muu terveydentila, toimintakyky ja mahdolliset vammaisuuden aiheuttamat rajoitteet sekä mahdollinen muu henkilön erityisen haavoittuva asema." Tämä ei kuitenkaan käy riittävällä tasolla ilmi itse säädöstekstistä, jossa mainitaan ainoastaan terveydentila, vamma ja muun henkilön tai väestön vaarantaminen. On myös terminologian kannalta ongelmallista, että luonnoksen mukaan haavoittuvaksi ei kuitenkaan tee pelkästään se, että on paperiton. Kuitenkin esimerkiksi THL:n mukaan: "Paperittomat ihmiset muodostavat erityisen haavoittuvan väestöryhmän, jonka elinoloja vaikeuttavat muun muassa sairaudet ja puutteellinen terveydenhuolto, asuinolosuhteet sekä köyhyys."

Fallenius Jemina
Lastensuojelun Keskusliitto